

УДК 658.15:005.934

Преображенська О.С.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економічного аналізу

Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

PECULIARITIES OF THE ENTERPRISE FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY MANAGEMENT

АНОТАЦІЯ

Розглянуто функцію безпеки з позиції необхідності забезпечення дієздатності суб'єкта господарювання, проаналізовано методичне забезпечення фіксування стану економічної безпеки. Визначено теоретико-методологічну базу для вивчення базових аспектів організації управління фінансово-економічною безпекою на підприємстві. Представлено інструментарій управління фінансово-економічною безпекою підприємства.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека, організація, управління, інструментарій, методичне забезпечення.

АННОТАЦИЯ

Рассмотрены функции безопасности с позиции необходимости обеспечения дееспособности предприятия, проанализировано методическое обеспечение фиксирования состояния экономической безопасности. Определена теоретико-методологическая база для изучения базовых аспектов организации управления финансово-экономической безопасностью на предприятии. Представлен инструментальный управления финансово-экономической безопасностью предприятия.

Ключевые слова: финансово-экономическая безопасность, организация, управление, инструментальный, методическое обеспечение.

ANNOTATION

The article considers the security functions from the perspective of the need to ensure the viability of the enterprise, analyzes the methodological support of fixing the state of economic security. Theoretical and methodological framework of the basic aspects of the organisation of financial and economic security of the enterprise is defined. The toolkit of financial and economic security is presented.

Keywords: financial and economic security, organization, management, tools, methodological support.

Постановка проблеми. Кризові явища в діяльності вітчизняних підприємств на сучасному етапі пов'язані насамперед з недостатньою їхньою захищеністю від дестабілізуючих факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Функція безпеки є невід'ємною з урахуванням необхідності забезпечення дієздатності суб'єкта господарювання, що стає передумовою її врахування під час здійснення стратегічного планування, особливо беручи до уваги нестабільні умови політичного, економічного та правового середовища підприємницької діяльності. При встановленні сутності та наданні характеристики безпеки суб'єкта господарювання слід врахувати негативні наслідки фінансово-економічної кризи, інфляційні процеси та зменшення купівельної спроможності населення, «викривлене» конкурентне середовище внаслідок «співпраці» бізнесу і влади, що створює інколи

нездоланні перешкоди доступу підприємства до ринків та господарських ресурсів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Теоретико-методологічну базу для вивчення основних аспектів організації управління фінансово-економічною безпекою на підприємстві становлять здобутки іноземних та вітчизняних науковців, серед яких: О.І. Барановський, Т.Г. Васильців, І.О. Бланк, К.С. Горячева, С.С. Куперівська, І.П. Отенко, Р.С. Папехін, П.Я. Пригунов, О.І. Захаров та інші. Теоретичні та практичні результати у дослідженні цього питання значні, але необхідно відмітити, що проблеми організації управління фінансово-економічною безпекою на підприємстві залишаються недостатньо вивченими. Основною причиною цього є розбіжності у думках науковців щодо інструментарію та методів управління фінансово-економічною безпекою на підприємстві, розподілення управлінських функцій та делегування повноважень.

Метою статті є розробка науково-методичних рекомендацій та практичних пропозицій щодо організації управління фінансово-економічною безпекою на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Концепція економічної безпеки є однією з найпопулярніших у межах сучасної економічної думки в країнах, що розвиваються. Але ця концепція вже давно відома і широко вивчається в західних країнах. Відтак з часів Великої депресії, коли був створений Комітет з економічної безпеки в Сполучених Штатах Америки, економічна безпека є традиційним та широковідомим поняттям. Зміст цього поняття визначається для суб'єктів господарювання та домогосподарств як «такий стан, за яким наявне стабільне джерело фінансових надходжень, що дозволяє підтримувати достатній рівень функціонування в даний час і в найближчому майбутньому».

Крім того, економічна безпека кожного окремого суб'єкта впливає на економічну безпеку країни, наприклад, американські вчені та практики аналізують стан фінансової безпеки домогосподарств через показник, який відображає відчуття американськими домогосподарствами своєї економічної безпеки (Country Financial Security Index).

Започаткований у лютому 2007 р., індекс забезпечує точне фіксування стану економічної безпеки американських домогосподарств в масштабі всієї національної економіки та в розрізі окремих регіональних ринків, виступаючи індикатором національної фінансової безпеки [1].

В Україні у 2013 р. на законодавчому рівні було затверджено наказ Міністерства економіки «Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України». Терміни, що вживаються в цій Методиці, мають таке значення [2]:

– економічна безпека – це такий стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства та держави;

– загрози економічній безпеці України – це сукупність наявних та потенційно можливих явищ і чинників, що створюють небезпеку для реалізації національних інтересів у економічній сфері;

– критерії економічної безпеки – це реальні статистичні показники, за якими здійснюється оцінка стану економіки країни з погляду забезпечення її сталого розвитку;

– індикатори економічної безпеки – це реальні статистичні показники розвитку економіки країни, які найбільш повно характеризують явища і тенденції в економічній сфері;

– оптимальні значення індикаторів – це інтервальні величини, у межах яких створюються найбільш сприятливі умови для відтворюваних процесів в економіці;

– порогові значення індикаторів – це кількісні величини, порушення яких викликає несприятливі тенденції в економіці;

– граничні значення індикаторів – це кількісні величини, порушення яких викликає загрозливі процеси в економіці.

Складовими економічної безпеки є: макро-економічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, продовольча безпека.

Фінансова безпека – це такий стан бюджетної, грошовокредитної, банківської, валютної системи та фінансових ринків, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання.

Фінансова безпека, своєю чергою, містить такі складові:

– бюджетна безпека – це стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів;

– валютна безпека – це такий стан курсоутворення, який створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняного експорту,

безперешкодного припливу в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках;

– грошово-кредитна безпека – це такий стан грошово-кредитної системи, який характеризується стабільністю грошової одиниці, доступністю кредитних ресурсів та таким рівнем інфляції, що забезпечує економічне зростання та підвищення реальних доходів населення;

– боргова безпека – це такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету і руйнуванням вітчизняної фінансової системи;

– безпека страхового ринку – це такий рівень забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами, який дав би їм змогу в разі потреби відшкодувати обумовлені в договорах страхування збитки їх клієнтів і забезпечити ефективне функціонування;

– безпека фондового ринку – це оптимальний обсяг капіталізації ринку (з огляду на представлені на ньому цінні папери, їх структуру та рівень ліквідності), здатний забезпечити стійкий фінансовий стан емітентів, власників, покупців, організаторів торгівлі, торговців, інститутів спільного інвестування, посередників (брокерів), консультантів, реєстраторів, депозитаріїв, зберігачів та держави загалом.

Серед майже сорока показників, які характеризують фінансово-економічну безпеку України, запропонованих в Методиці розрахунку рівня економічної безпеки, фінансовій безпеці сектору домогосподарств та підприємств не відведено жодного індикатору. Отже, доцільним є вивчення і запозичення закордонного досвіду для удосконалення аналізу стану фінансової безпеки в Україні.

Існує велика кількість підходів до розуміння поняття «фінансово-економічна безпека» підприємства, але досі немає унітарного концептуального визначення цієї складної, багатоаспектної та міждисциплінарної категорії. Однак водночас не спостерігається фундаментальних розбіжностей в підходах до інтерпретації економічного змісту цього поняття.

Фінансово-економічна безпека може бути трактована й як захист підприємства від негативних впливів (загроз). За цим підходом під фінансово-економічною безпекою науковці розуміють стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних джерел небезпек та економічних загроз.

Фінансово-економічна безпека може розглядатися як стан стійкості, рівноваги або ефективного використання ресурсів підприємства.

Прихильники такого підходу розуміють економічну безпеку підприємства як такий стан його корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, інформації, технологій, техніки та устаткування) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне їхнє використання, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам), стабільне функціонування та стійкий розвиток. У межах цього підходу також слід виокремити розуміння економічної безпеки підприємства як такого стану використання його ресурсів, за якого мінімізуються негативні впливи на нього. Тобто ймовірність небажаної зміни суб'єкта, майна, яке належить йому і зачіпає його зовнішнє середовище, невелика (менша від певної межі) або існуючі та (або) можливі збитки нижче встановлених підприємством меж.

Головна мета управління фінансово-економічною безпекою діяльності підприємства полягає в ефективному управлінні ризиками та мінімізації загроз і нівелюванні впливу зовнішніх деструктивних факторів, дія яких прямо не залежить від зусиль підприємств. Зростання рівня загроз і їх негативний вплив на результати діяльності підприємства пов'язане зі швидкою мінливістю економічної ситуації на національному рівні і у меж-

ах кон'юнктури міжнародних ринків, виникненням нових для вітчизняної господарської практики фінансових технологій і інструментів та іншими чинниками. Метою адаптації підприємства до змін зовнішнього середовища його функціонування повинна бути організація управління фінансово-економічною безпекою шляхом підвищення ефективності використання ресурсів, доступу до ринків, належного рівня взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища та забезпечення конкурентоспроможності підприємства.

Під організацією управління системи фінансово-економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності, суб'єкта господарювання розуміють сукупність заходів організаційно-правового та організаційно-економічного характеру, що передбачає визначення основних завдань, методів, інструментів, засобів, об'єктів та суб'єктів економічної безпеки, а також створення нормативного та інформаційного забезпечення для комплексної протидії загрозам з метою забезпечення стійкої реалізації економічних інтересів суб'єкта господарської діяльності. Зрозуміло, що підприємства різних розмірів, типів, обсягів діяльності володіють неоднаковими організаційними та фінансовими можливостями. Крім того, різним є рівень ри-

зику, в умовах якого здійснюють діяльність суб'єкти господарювання.

Аналіз літературних джерел [3–8] дозволив представити інструментарій управління фінансово-економічною безпекою підприємства.

Початковий етап запровадження представленого інструментарію передбачає визначення рівня фінансово-економічної безпеки на основі розрахунку основних фінансово-економічних показників. Відтак у роботі [9] пропонується проводити узагальнюючу оцінку рівня фінансової безпеки підприємства на підставі зіставлення граничних (критичних і нормальних) та фактичних значень індикаторів.

Критичні значення вихідних показників визначаються відповідно до умови мінімально припустимого рівня безпеки, подолання якого означало б перехід підприємства в фінансово-небезпечну зону. Графічна інтерпретація отриманих оцінок допомагає кращому

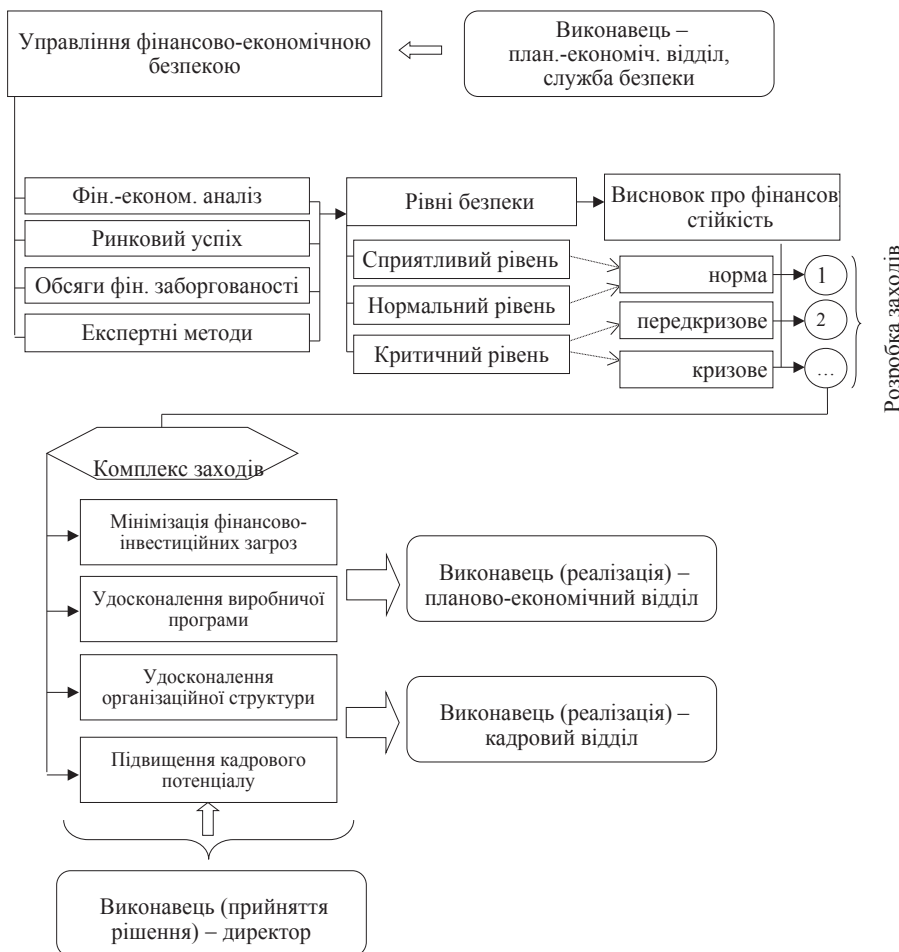

Рис. 1. Інструментарій управління фінансово-економічною безпекою підприємства

сприйняттю і характеризує не тільки поточний стан підприємства, але і той стан безпеки, до якого варто прагнути.

Цей підхід дає можливість провести аналіз різномірних факторів, що визначають стан підприємства і тенденції його розвитку. Відповідно до фактичних значень показників і величини їхнього відхилення від граничних значень стан підприємства можна характеризувати як: нормальний, коли індикатори фінансово-економічної безпеки знаходяться в межах граничних значень; передкризовий, коли перевищуються граничні значення хоча б одного з індикаторів; кризовий, коли спостерігається бар'єрне значення більшості основних індикаторів; критичний, коли порушуються всі бар'єри.

Інструментарій управління фінансово-економічною безпекою підприємства представлено на рисунку 1.

Висновки. Впровадження найбільш обґрунтованих заходів щодо управління фінансово-економічною безпекою на підприємстві передбачає використання методів експертних оцінок, які дозволяють перевести якісні показники в кількісні.

За визначеним рівнем безпеки робиться висновок щодо фінансової стійкості та захищеності фінансових інтересів підприємства. Рекомендований комплекс заходів для підвищення рівня фінансово-економічної безпеки охоплює: мінімізацію фінансово-інвестиційних загроз, удосконалення виробничої програми, удосконалення організаційної структури, підвищення кадрового потенціалу управління фінансово-економічною безпекою на підприємстві. Впровадження запропонованих рекомендацій надасть можливість підвищити якість організації управління фінансово-економічною безпекою на підприємстві.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Єдинак В.Ю. Світовий досвід розв'язання проблеми забезпечення економічної безпеки / В.Ю. Єдиник // Держава та регіони. Серія Економіка та підприємництво. – 2009. – № 3. – С. 51–54.
2. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затв. наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277 // Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/c>.
3. Захаров О.І. Комплексність економічної безпеки підприємства та впливи зовнішнього середовища / О.І. Захаров // Ефективність управління в процесі реформування: макрота мікро- економічний аспекти : колективна монографія / за наук. ред. проф. І.Ф. Радіонової. – К. : ВНЗ «Університет економіки та пра- ва «КРОК», 2012. – 364 с.
4. Зеркалов Д.В. Экономическая безопасность : монография / Д.В. Зеркалов. – К. : Основа, 2011. – 587 с.
5. Колпаков П.А. Концептуальные основы экономической безопасности фирмы : автореф. дис. ... канд. экон. наук. : спец. 08.00.01 / П.А. Колпаков. – М., 2007. – 25 с.
6. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України / Національний інститут проблем міжнародної безпеки / за ред. А. І. Сухорукова. – К., 2003. – 64 с.
7. Мойсеєнко І.П. Методичні основи оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарювання / І.П. Мойсеєнко, Н.В. Магас, Ю.А. Поповиченко // Наукові праці МАУП. – 2011. – Вип. 3(30). – С. 87–91.
8. Моделирование экономической безопасности: держава, регион, предприятие / В.М. Гаєць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, Т.С. Черняк ; за ред. В.М. Гаєць. – Х. : ВД «ИНЖЭК», 2006. – 240 с.
9. Франчук В.І. Особливості організації системи економічної безпеки вітчизняних акціонерних товариств в умовах трансформаційної економіки : монографія / В.І. Франчук. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. – 440 с.